

Hazautalások Kelet- és Közép-Európába

L. Rédei Mária

PhD, az Eötvös Loránd
Tudományegyetem docense

E-mail: maryredei@ludens.elte.hu

A hazautalások statisztikai áttekintése a hazai szakirodalomban kevésbé tárgyalt témakör. A nemzetközi népességmozgás egyik lényeges gazdasági hatása a külföldön dolgozók banki úton történő rendszeres pénzutalása, ami nemcsak az ott maradt családoknak, de a nemzetgazdaságnak is a külföldi tőkebefektetést követően a legnagyobb pénzügyi forrása. A cikk áttekinti a hazautalás fogalmát, statisztikai szempontú értelmezését és a világ régióinak trendjeit. Ezen belül a Kelet- és Közép-európai régió országait részletesen értékeli. Az elemzés során megismerhetjük a hazautalás értelmezéséhez alkalmazott viszonyszámokat. A téma a nemzetközi migráció haszonelvű stratégiájának a része, amely lehetőséget teremthet a küldő és a fogadó országok közötti párbeszédre.

TÁRGYSZÓ:

Társadalmi rétegződés, mobilitás.

Nemzetközi elemzések, összehasonlítások.

A határokat átlépő migráció kapcsán napjainkban elsősorban a népesség mozgással elérhető előnye, vagy zavaró hatása kerül előtérbe. A biztonság, a gazdasági haszon és a beilleszkedés megvalósítása, felveti a befogadók és küldők párbeszédének igényét. Ha a migráció folyamata irányítható módon valósul meg, és nem „egyirányú utcaként” működik, a fogadóknál növelhető a haszon, a küldőknél mérsékelhető a veszteség (Rédei [2005]). „A munkaerő vándorlásának logikus következményeként megfigyelhető a hazaküldött pénzek ellentétes irányú áramlása, amelyből a munkavállalók támogatják családtagjaikat, fizetik a hiteleket, befektetéseket finanszíroznak és más terveket valósítanak meg.” (Niedrich–Sharma–Wedell [2001]).

A nemzetközi migráció globális folyamatában résztvevők köre az 1990-es évek elején bővült Kínával és a kelet-közép-európai országokkal. Ennek kapcsán tekintjük át a migráció egyik következményének, a hazautalásnak alakulását, hatását. A cikk a kelet-európai folyamatokat elemzi részletesen, de mivel a hazai irodalomban a téma újnak tekinthető, ezért a régiót elhelyezi a világ folyamataiban.

A fejlődő országok gazdasági életében a hazautalások, a pénzügyi áramlásokon belül, kiemelt fontosságú forrássá váltak. A hazautalás kérdését a nemzetközi migrációs irodalom a haszonelvű stratégiával összefüggésben tárgyalja. A hazai szakirodalomban a kérdéssel a biztonsági stratégia részeként találkoztam, mint a pénzmosás elleni harc egyik eleme került említésre. A téma iránti figyelem fokozódása részben a volumenértékek növekedésével, részben a pénzmosással és a pénzügyi terrorral hozható összefüggésbe (Schioapu–Siegfried [2007]). Tény, hogy a hazautalás Kelet-Közép-Európában a külföldi tőkebefektetést követően a második legnagyobb külső pénzügyi forrást jelenti (IMF [2007]).

Jelen cikk áttekintést ad a hazautalás statisztikai szemléletű értelmezéséről, nemzetközi trendjeiről, s ezen belül részletesen a kelet-közép-európai folyamatokról. Foglalkozik a hazautalt pénz nemzeti, regionális, háztartásra, megtakarításra és a beruházásra, foglalkoztatásra és a migrációra gyakorolt hatásával.

1. A hazautalás fogalma, statisztikai szempontú értelmezése

A hazautalás három fajtáját különböztetjük meg: 1. a külföldön dolgozó keresetnek rendszeres banki átutalása; 2. az átutalást a munkáltató végzi (ami egyúttal alkalmas arra is, hogy a keresetek mértékét az egyes országokban reprezentálja); 3.

a migráns pénzének egyedi hazaküldése, ami változó összeget és gyakoriságot jelent. A becslést ez utóbbi lehetőség nagymértékben nehezíti, mert a már véglegesen kivándoroltak is küldhetnek állandó vagy időszakos összeget otthon maradottáiknak.

Az IMF adatai az említett lehetséges hazautalási fajták összegén alapul (*Bilsborrow et al.* [1997]). Mint minden nemzetközi adatgyűjtés kapcsán, itt is gondot okoz az országok közötti összehasonlíthatóság megteremtése. Sok a becsült adat, amely a valósághoz képest sokszor kevésnek bizonyul vagy éppen túlzó. Ezen kívül vannak olyan pénzmozgások és pénzügyi utalások – ideértve a jogtalan módszereket is –, amelyek nem mindig ismerhetők meg, illetve tárhatók fel, nem beszélve arról, hogy számtalan esetben nem lehet megkülönböztetni az adott utalási formát a hazautalástól.

A külföldről az otthon maradottaknak banki úton történt hazautalásairól, évente az IMF Balance of Payments Yearbook (Fizetési Mérlegek Évkönyve) közöl részletes adatokat. Az IMF éves kimutatásaiban átfogóbb jelentések szerepelnek, amelyek a jellemző hazautalásokat a következő statisztikai kategóriákba sorolják:

1. „Dolgozók bérének hazautalása”: a munkavállaló országába történő rendszeres banki úton történő készpénzátutalásokra vonatkozik. Ezek folyamatosan, többnyire havi rendszerességgel, a családtagok részére küldött utalások. Ilyen típusú hazautalási forma egyértelműen akkor jellemző, ha a más országban tartósan dolgozó személy egy évnél hosszabb ideig dolgozik és akár a munkaadó, akár a munkavállaló rendelkezik arról, hogy keresményének mekkora hányadát utalják rendszeresen haza.

2. Vannak akik más országban jutnak bérhez, pénz- vagy természetbeni juttatáshoz, mint ahol valójában tartózkodnak. Például telephelyen dolgozik, de a székhely utalja át az összeget. Idesorolhatók a szezonális munkások, vagy a rövid tartózkodási idejű (egy évnél rövidebb) migránsok, illetve akik külföldön dolgoznak, de nem kötelezettek tartózkodási engedélyre az adott országban. Ebbe a csoportba tartoznak azok, akik hazájukban, de külföldön bejegyzett cégeknél, vagy intézményeknél dolgoznak. Vagy a katonai, diplomáciai területen munkát vállalók egyedi esetei. Itt gyakorta fordul elő az, hogy egy harmadik országon át, jutnak haza az összegek.

3. Vitatható kategóriát jelentenek azok az utalt pénzek, amelyek találmányi, szerzői jogdíjakból, tőkerészesedésből kerülnek folyósításra. Mert ezek nem közvetlenül a munkavégzéshez kapcsolódnak. Ezek elkülönítésének egyik ismérve az, hogy az utalások, nem rendszerezettek.

A hazautalásokat különböző ismérvek szerint csoportosíthatjuk. Attól függően, hogy kitől származik a pénzösszeg beszélünk a *dolgozó vagy/és a foglalkoztató* általi utalásról; lehet *határokon átlépő és határon belüli* (például külföldi tulajdonú cégek esetében). *Egyéni* hazautalásnak tekintjük azt az esetet, amikor a személy vagy a háztartás banki úton küld másik személynek vagy a háztartás számára. A *közösségi vagy kollektív* hazautalásokat a kivándorlók szervezetei, vagy vallási szervezetek küldik az anyaországban élő partnerek számára. Ezek az átutalások különböznek az egyének, háztartások átutalásaitól mind felhasználásukban, mind volumenükben. A hazautalások általános csatornáit:

- bankok (elektronikus átutalás számláról számlára),¹
- pénz átutalást végző (Money Transfer Operators – MTO) szervezetek (például Western Union, MoneyGram),
- valutairodák (önálló szolgáltatók, vagy gyakran valamelyik MTO tagjai),
- postahivatalok (önálló szolgáltatás, vagy postabank-hálózat részei),
- nem hivatalos szervezeteken keresztül (például Hawala-, Hundi-ügynökségek),²
- bolttulajdonosok, üzletemberek (például export-importkereskedők) révén, vagy magánszemélyek tesznek szívességet.

Ha a migráns maga, családtagja, barátja viszi haza a pénzt, terméket a folyamat már nem követhető. A rendhagyó módokat az emberek leginkább abban az esetben választják, hogyha a célország pénzügyi szektora hiányos, gyenge vagy megbízhatatlan (például a gyakori banki összeomlások miatt). A hagyományos csatornákat általában a liberalizált, erős gazdaságú országokban veszik igénybe. Az egyes szolgáltatások elfogadottsága nagyban függ annak megbízhatóságától, közelségétől, és színvonalától. Számos kis pénzügyi szervezet sikerének kulcsa, hogy az ügyfeleikre (azaz a migránsokra) szabott szolgáltatásokat biztosítanak.

A bizonytalanságok ellenére, megállapítható, hogy a munkavállalási célú migráció egyik követhető rendszeres eleme a hazautalás. A hazautalási folyamatok statisztikai értékelése több vonatkozásban lehetséges, amelyek eredményei a hazautalás el-

¹ A számlanyitás a legtöbb országban megköveteli a tartózkodás jogszerű állapotát.

² Az ún. földalatti bankrendszerek elsősorban azért jöttek létre, hogy az emigráns munkások haza tudják küldeni fizetésüket rokonaiknak. Rendszerint bizalmi és/vagy családi kapcsolatokon alapul, működésének lényege, hogy a készpénz nem hagyja el az országot. Az ügyfél által elhelyezett összegről telefonon vagy faxon értesítik a másik országbeli bankot, vagy egy elismervényt kap a befizető, így a célországban hozzá tudnak jutni a pénzhez. Ilyen módon a nyereséget vagy a megtakarítást olyan országokból is ki lehet vinni, amelyekben devizakorlátozás van érvényben. Ezeknek a rendszereknek különböző elnevezése ismeretes (például hawala, hundi, chop, fei ch'ien), az érintett etnikai csoportoktól függően. Kínában olyan széles körben elfogadott ez a rendszer, hogy a fei ch'ien (jelentése: repülő pénz) tulajdonképpen szerves eleme a nemzeti kultúrának (Koloszvári [2003]).

térő hatásait, szerepét mutatják be. A hazautalt pénz volumene és egy főre vetített mértéke, valamint a nettó hazautalás³ GDP-hez viszonyított aránya szemlélteti, a fogadó gazdaságban betöltött szerepét. A bruttó hazautalás importhoz viszonyított aránya a fizetési egyenlegben betöltött szerepére utal. A közvetlen külföldi tőkebefektetéshez (Foreign Direct Investment – FDI) viszonyított arány bemutatja a hosszú távú fenntarthatóságot és utal a bejövő összeg multiplikátor hatására. Az irodalomban említést tesznek ún. társadalmi hazautalásról is, ami a más országban megismert eljárások, szokások, újdonságok átvitelét jelenti. Társadalmi hazautalásnak hívjuk azon ötleteket, szokásokat, identitásokat összességét, ami a migráns közvetítésével a befogadó országból az anyaországba kerül át. Ez történhet a migránsok, vagy kommunikációs csatorna segítségével (levelezés, telefon, fax, internet, videó). Mindez hatással lehet a családi kapcsolatokra, a nemi szerepekre, osztály- és faji öntudatra, politikai, gazdasági, vallási szemléletmódra. A társadalmi hazautalás máig elhanyagolt területe a helyi szintű kapcsolatoknak és a makroszintű pénzügyi, kulturális áramlásoknak, habár ez jelenti a kulcsot ahhoz, hogy megértsük, mekkora hatással van a migráció az otthon maradtokra (Levitt [2001]).

Az országok a hazautalással közvetetten értesülnek arról is, hogy hány állampolgárunk, mely országban él tartósan. Az azonban nem állítható, hogy honnan hová adatok állnak rendelkezésre. A külföldön szerzett jövedelmek banki hazautalása erre közvetett csatornát jelentenek.⁴ A más országban szerzett jövedelmeket, a legtöbb ország adófizetési kötelezettségében az otthon szerzett jövedelemhez képest kedvezményezik, ezzel is erősítik az adófizetési hajlandóságot.⁵

Említettük, hogy nehézségekbe ütközik a hazautalt pénz valós követése, a határon átlépő szolgáltatásokhoz kapcsolódó utalások kérdése még ennél is nehezebbnek bizonyul. Ez a határokon átlépő, többnyire személyek, szolgáltatások fizetését jelenti. Például a gyermekek külföldi oktatási költségei, más ország számára biztosított szolgáltatás ellenértéke, e-kereskedelem. A szolgáltatásokhoz kapcsolódó, és árukkal történő fizetés terjedőben van, de ezekre nem lehet megfelelő adatgyűjtést kialakítani. Sürgős feladat a fizetési rendszerhez kapcsolódó számviteli értelmezés, adózás és a monitoring kiépítése (Schiopu–Siegfried [2007]).

Beszélhetünk a hazautalt pénz bruttó összegéről, valamint a befolyó és a kimenő összeg egyenlegéről. Adatok azonban csak arról állnak rendelkezésre, amit banki átutalási szolgáltatással vesznek igénybe. A Kelet-európai régióban a banki szolgálta-

³ Az átutalás banki szolgáltatás költségével csökkentett érték.

⁴ Nagy városokban az ún. telecenterekben megjelenő telefonálási árkinálat jelzi azt, hogy kik találhatók ott és kinek a telefonálási szándékára alapulva adnak üzleti ajánlatot.

⁵ Megfigyelhető, az adózás jellemző időszakában – március-április az angolszász számvitel szerint –, hogy a nagybevándorló országok követségein sokan kérnek arról igazolást, hogy helyben szereztek jövedelmüket. Az a tapasztalat, hogy az adókedvezmények segítik a reális statisztikai gyűjtést. Azonban, addig, amíg erre nincs kedvezmény vagy kényszer, addig nem tudnak a hatóságok eredményt elérni.

tások, az ATM-ek fejletlensége okozza a nagyarányú készpénzforgalmat. Ez táplálja a feketegazdaságot, növeli a bizonytalanságot. Jelenleg folynak a tagállamok között azok a harmonizációs tárgyalások, amelyek engedményeket akarnak tenni abban a szabályozásban, hogy ki és milyen feltétellel nyithat bankszámlát egy másik országban és kérheti oda keresetének, ösztöndíjának, járadékának vagy javadalmazásának átutalását. Mindez a hazautalás jobb követését és a pénzmosás elleni harcot teheti hatékonyabbá.

A hazautalásnak léteznek nem hivatalos formái, amikor készpénzt és árucikkeket visznek haza vagy küldenek hazatérő társaikkal.⁶ Éppen ezért több okból nehéz megbecsülni a hazautalások pontos mértékét. A pénzügyi transzferek más formáit – beleértve az illegálisat – sem mindig lehet megkülönböztetni a hazautalásoktól. Továbbá a hazautalások egy harmadik országon keresztül is lebonyolíthatók, ez még jobban megnehezíti a kiindulási- és a célországra vonatkozó becsléseket.

Az átutalási szolgáltatás mind a küldő, mind a fogadó oldaláról kockázatos tényező. Sokan olyan helyekre kénytelenek küldeni hazautalásaikat, ahol gyenge a pénzügyi infrastruktúra, a bankok pedig elégtelen üzleti kapcsolatokkal rendelkeznek. A fővárosok és a nagyobb települések megfelelően vannak ellátva ilyen típusú szolgáltatásokkal, a falusi régiók ellenben rendkívül elmaradottak lehetnek, ami azért is kiemelendő, mert a jelentések szerint a hazautalás nagyobbik hányada rurális térségekbe kerül. Az alkalmas szolgáltatás kiválasztását korlátozhatja az is, hogy a fogadó helyen nincs megfelelő pénzfelvételi lehetőség, nem ismerik az adott átutalási formát, vagy például a banknál visszautasítják a leendő ügyfél kérelmét az átutalás végrehajtására.⁷ A bankok célja inkább az, hogy gazdagabb személyekkel, vállalatokkal kössenek üzletet, ezért hátráltatják az embereket abban, hogy kis összeg esetén ügyfeleik legyenek. Ez alapján alakítják ki profiljukat, minimum korlátokat szabnak az alacsonyabb társadalmi státusú, rosszabb pénzügyi helyzetű emberek távoltartására.⁸

A nemzetközi hazautalások az 1980-as években jelentek meg mérhető szinten és azóta jelentőségük folyamatosan növekszik. A nagymértékű növekedés azonban nem volt egyenletes az elmúlt tizenöt év alatt. Az 1990-es évek végén a növekedés megtorpant, 1998-ban nagysága az előző évhez képest még csökkent is az ázsiai pénzügyi válsággal összefüggésben. 2000-ben ismét növekedési pályára állt a hazautalá-

⁶ A Világbank egy kérdőíves felvétele azt erősíti meg, hogy nagyarányú a más úton érkező pénzek aránya. (Például Bulgáriában 80, Hercegovinába 37, Romániába 62 százaléka nem banki úton küldi haza a pénzt.)

⁷ A hazautalási csatornák egy bizonyos pont után megszakadhatnak a migráns anyaországában. Ennek oka, hogy a nemzetközi pénzügyi szolgáltatások lebonyolítását egyes pénzintézetek kisajátították maguknak. Jó példa erre Kenya, ahol a külföldi átutalásokat csak Western Union ügynökségeknek lehet címezni. ATM-hálózatok esetén is felmerülhet hasonló probléma, a hálózat sokszor valamely bank tulajdona és csak a megfelelő kártyákkal lehet azt használni vagy csak korlátozott összekekötetés van más hálózatokkal.

⁸ Az átutalások jellemző összege egy-két száz dollár. Több tanulmány is foglalkozik azzal, hogy ezen a pénzintézetek mekkora nyereséget érnek el.

sok nagyságának változása. A növekedés mértéke 2000 és 2002 között megegyezik az 1995 és 1997 közöttivel, ami közel 30 százalék volt.

2. A nemzetközi migráció és a hazautalás a világban

A világban növekszik a migrációba bekapcsolódó országok száma és nő azon országoknak az aránya, ahol a biztonság dilemmája mellett kibontakozik a nemzetközi migrációval járó haszon kérdése is.

A világ migránsainak négyötöde képzetlen munkaerő. A képzetlenek arra kényeszerülnek, hogy rövid távú megélhetési célokat tűzzenek ki. Elért, jobb életminőségükben érzik az otthon maradtak iránti felelősséget, amit a támogatásukra hazaküldött pénzzel fejeznek ki, vagy éppen az útjukra felvett hiteleket fizetik vissza. A képzetek tágabb választási teret kapnak, még sem látjuk jelét annak, hogy az oktatásukra költött pénz visszakerüljön a képzési helyükre, amivel a küldő országok oktatási veszteségüket tudnák kompenzálni. A migráció a veszteségek ellenére számos lehetőséget teremt az országok közötti párbeszédre (tőkeérdeklődés, a hazautalás, társadalmi hazautalás). Az új ismeretek továbbadásában a migráló embernek és az általa közvetített példának meghatározó szerepe van. A hatás nemcsak a szűken vett és jobban monitorozott munkaerőpiacra, de az oktatás, a tudomány és technológia területére is hatással van. Mindez lehetőséget teremt arra, hogy a migrációval ellentétes irányú technológia alkalmazásához felhasználják a már gyakorlatot, bizalmat szerzett emberek, expatok⁹ tudását, akik képesek a nemzetközi üzletmenet fogadására, alkalmazására. Az 1. táblázat részletezi a migrációval megvalósuló gazdasági hatásokat a küldő és a befogadó országok oldalán.

Az előrejelzések szerint a globális hazautalások összértéke 2005-ben már meghaladhatja a 240 milliárd dollárt, melynek 60 százaléka a fejlődő világba irányul. Ez az összeg messze magasabb a harmadik világ számára folyósított hivatalos segélyeknél, és közel áll a nemzetközi tőkebefektetésekhez. És miközben a tőke magas szintű érdekegyeztetéssel valósul meg, addig a migránsok dollárjai szerteágazó, egyedi és helyi érdekek alapján kerülnek felhasználásra. A küldők és a fogadók között így kialakuló dialógus már túlmutat a migráció kérdésén. A lakosság és a pénzek, az áruk mozgása enyhíti a kereskedelmi akadályokat, támogatja a közös célok kijelölését, irányt ad külföldi befektetésekhez. Ez az út vezet el a négy termelési tényező – a tőke, a munkaerő, az áru és a szolgáltatás – harmonizációjához és szabadáramlásához.

⁹ Az expat (expatriated) szó jelentése azokat a személyeket jelöli, akik tartósan, akár generációk óta is távol élnek szülőföldjüktől, a nemzetközi üzletmenet földrajzi terjedésében fontos közvetítő szerepük van.

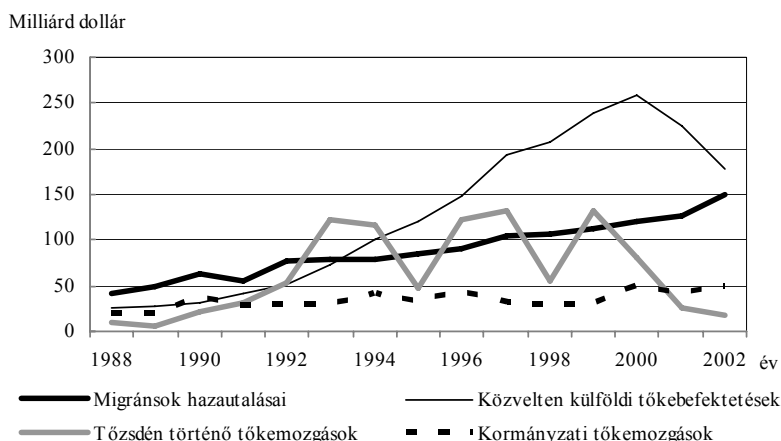
1. táblázat

A kvalifikált munkaerő migrációjának gazdasági hatásai a küldő, és fogadó országokra

Küldő ország	Fogadó ország
Pozitív hatás	
<i>a tudomány és technológia területén</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – tudásátvitel és együttműködés, humán tőkenöve- lés külföldi tapasztalatok révén, kapcsolatépítés a más országbeli kutatói hálózatokkal, – technológiai exportlehetőség-bővülés, – hazautalások, kockázati tőkeérdeklődés különö- sen a diaszpórában erős, – sikeres távoli vállalkozások jönnek létre. 	<ul style="list-style-type: none"> – a magasan képzettek beépülése a gazdaságba gyors, nő a K+F tevékenység, – több vállalkozási kedv és az üzleti K+F nő, – az együttműködés a küldő országokkal a tudás átadá- sán keresztül is nő, – a bevándorlás növeli a kreativitást, – a technológiai export anyag, tudás és know-how alap- ján nőhet.
<i>a szellemi tőkére</i>	<i>a felsőfokú oktatási rendszerre</i>
<ul style="list-style-type: none"> – a sikeres példa, ösztönzően hat az otthon mar- adottakra, – megjelennek a képzés exportlehetőségei, a tapaszt- alt oktatók nemzetközi jártasságra tesznek szert, ami az otthoni képzésben is hasznosítható, a hazai gazdaságban a kapcsolatai tőkenövekedése. – expatok, hazatérési programok. 	<ul style="list-style-type: none"> – nagyobb jelentkezés és többirányú program indítható, – az egyetemi oktatók frissítése válik lehetővé.
	<i>a munkaerő piacra</i>
	<ul style="list-style-type: none"> – a nagy növekedést mutató gazdasági ágazatokban a munkaerőhiány és a keresetek moderálása, – munkalehetőség teremtése és bevándorlással a vállal- kozások növelése, – bevándorlással a munkaerőpiac kiegyensúlyozottabbá válhat. – a munkaerő kölcsönzése válhat jobbá.
Negatív hatás	
<i>a szellemi erőforrásra</i>	<i>a felsőfokú oktatásra</i>
<ul style="list-style-type: none"> – agyelszívás és a hatékonyság átmeneti vagy vég- leges romlása, a magasan képzett munkaerő las- sú pótlása, – a felsőfokú oktatásban az állami beruházás csak lassan kerül pótlásra, korlátozott források. 	<ul style="list-style-type: none"> – a hazaiak mérsékelt érdeklődést mutatnak a képzés iránt, a kiválóak nem látják kifutási lehetőséget,
	<i>a tudományra és technológiára</i>
	<ul style="list-style-type: none"> – technológiai átvitel a külföldi versenyhelyzetben levők felé.
Lehetséges globális hatás	
<ul style="list-style-type: none"> – a tudás, a nemzetközi technológia és a kutatás eredményeinek jobb átvitele válik valóra, – jobb helyzetek alakíthatók ki a foglalkoztatás területén, a kutatói képességek fejlesztése, érdekes új specializáció jöhet létre, – nemzetközi versenyhelyzet lehetséges mind az együttműködés, mind az egyes emberek esetében. 	

Forrás: OECD [2002] és saját szerkesztés.

1. ábra. A migránsok hazautalásai és egyéb tőkeáramlások alakulása a fejlődő országokba, 1988–2003*

* A fejlődő országok az OECD-nomenklátúra szerinti országokat foglalják magukban.

Forrás: OECD [2006].

Megállapítható tehát, hogy a munkavállalási célú migráció egyik jól követhető rendszeres eleme a hazautalás. A tapasztalatok azt mutatják, hogy azok az országok, ahol jellemzően magas a női munkaerő aránya a külföldön munkát vállalók között, ott meghatározó a rendszeres hazautalás mértéke. A világ egészét vizsgálva az mondható, hogy az összes hazautalás közel fele ered a női munkavállalók rendszeres hazautalásából, itt Sri Lanka, Fülöp-szigetek és Marokkó emelhető ki (OECD [2005]).

2.1. Hazautalás a nagy régiók szintjén

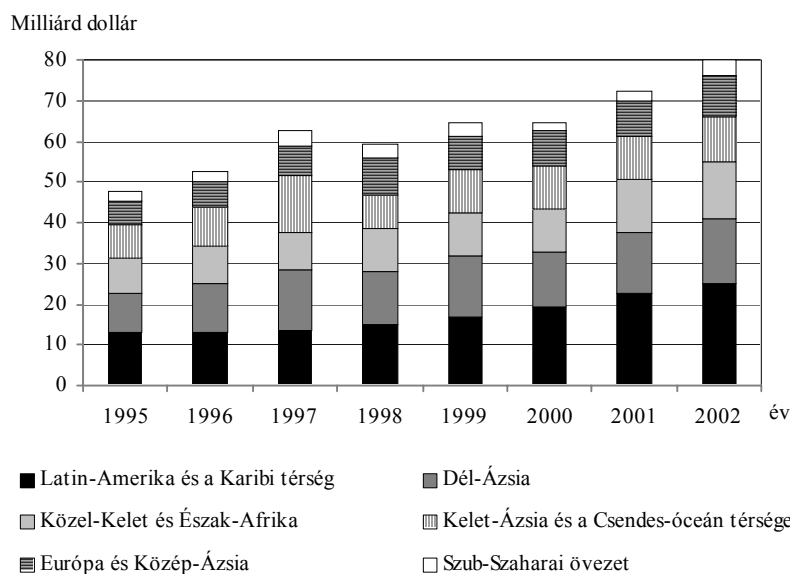
A hazautalások a fejlődő országok jelentős pénzügyi forrását adják, a világ átlagában 2002-ben átlagosan az összes GDP-jük 2,4 százalékát tették ki. Még többet mond a hazautalásokról, ha az export (8,2%) és a befektetések (10,4%) százalékában vizsgáljuk. A makroregionális elemzés 6 nagy régióval számol; Európa és Közép-Ázsia, Dél-Ázsia, Kelet-Ázsia, Arab-világ, Fekete-Afrika és Latin-Amerika.¹⁰ (Lásd a 2. ábrát.)

A világ egyes térségei ebben a folyamatban eltérő mértékben vesznek részt. Megállapítható a Migration Policy Institute (MPI – migrációs politikával foglalkozó intézet Washingtonban) adatai alapján, hogy a pénzáramlásban fokozott mértékben vesz részt a fejlődő világ, Ázsia és Dél-Amerika jelenti ebben a fő szereplőt. Európát las-

¹⁰ Ázsia esetében elgondolkodtató, hogy célszerű-e együtt kezelni például a Távols-Keletet az Arab országokkal. Ezért például az Arab-világba beletartozik Észak-Afrika is. Fontos megemlíteni továbbá, hogy kizárólag a fejlődő országok szerepelnek a vizsgálatban, ezért hiányzik például Észak-Amerika.

sú aránynövekedés jellemzi. (Lásd a 3. ábrát.) Minden ötödik hazautalás, a fejlett világban megkeresett jövedelmet transzformálja a fejletlenbe. A hazautalás mennyiségét tekintve Mexikó, Franciaország és India vezet, ezekben az országokban 2-300 dollár az egy főre jutó rendszeres havi átutalás.

2. ábra A hazautalások alakulása nagy régiók szerint, 1995–2002

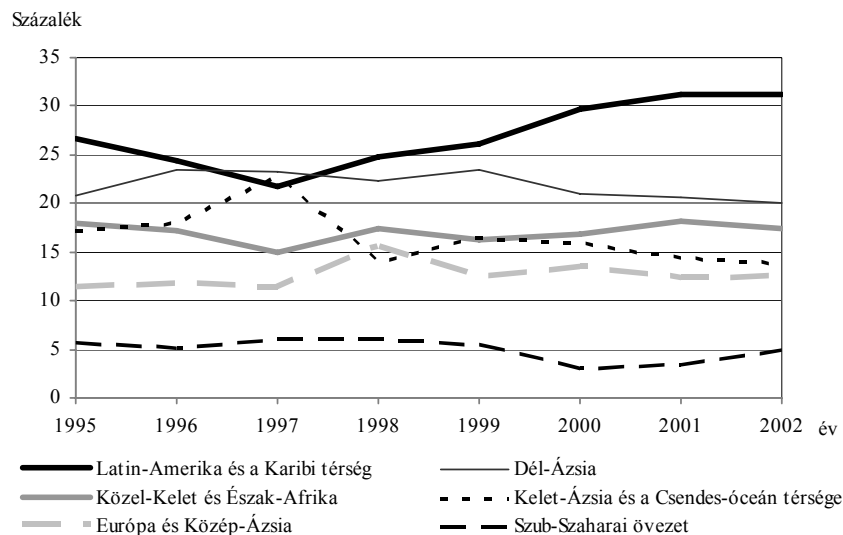
Megjegyzés. 2002. évi becslült adat.

Forrás: World Bank [2003] www.migrationinformation.org.

A nagytérségi és országos szinten jelentős különbségek tapasztalhatók a hazautalásokban. Abszolút adatokat tekintve Latin-Amerikába és a Karibi-térségbe érkezik a pénzek jelentős része, körülbelül 25 milliárd dollár, e régió részesedése a fejlődő világba irányuló összes hazautalásból 30 százalék. Latin-Amerikát Dél-Ázsia követi 16 milliárd dollárral és 20 százalékos részesedéssel, amelytől mindössze két százalékpontnyira marad el Észak-Afrika és a Közel-Kelet, vagyis az Arab-világ (18%). A legrosszabb helyzetben Fekete-Afrika van, ahová az átutalások mindössze 5 százaléka érkezik. Tehát mind nagyságban, mind a növekedés ütemében Fekete-Afrika kedvezőtlen helyen áll a vizsgált területek rangsorában, 6 százalékos részesedésével (2,7 milliárd dollár). Az innen elvándoroltak alacsony képzettségűek, ez korlátozza a megkereshető pénzt és nem teszi lehetővé a megtakarítást. Az ott élőknek alig van esélye, hogy a világ fejlett országaiban vállalhassanak munkát, jövedelmükkel segítve országukat. Az Európai Unió és új tagállamai és a csatlakozásra várók, nominálisan 20 milliárd dollárhoz jutnak ezen a módon. A legtöbb hazautalás Latin-

Amerikába érkezett, közel 13 milliárd dollár. Ez az összes hazautalások 27 százaléká volt.

3. ábra. A nemzetközi hazautalások megoszlása az egyes régiók között, 1995–2002

Forrás: OECD [2003].

Megfigyelhetjük, hogy a közel tíz éves időintervallumban a sorrend nem változott ugyan, de az arányok jelentősen módosultak. Talán Fekete-Afrika kivétel, ez a térség alig részesül a nemzetközi hazautalásokból. Az 1995-ös 2,7 milliárd dollár mindössze 4 milliárd dollárra növekedett. Ez 48 százalékos növekedés, mely a második legkisebb a hat régió közül.

A legérdekesebben Kelet-Ázsia részesedése alakult 1995 és 2002 között. Az 1995 és 1997 között eltelt két évben jelentős 71 százalékos növekedést tapasztalunk, 8,3 milliárd dollárról 14,2 milliárdra növekedett a hazautalás összege. Ezzel Dél-Ázsia mellett a legtöbbet befogadó régióvá vált. 1997-ben azonban változás történt, egy év alatt csökkent a hazautalások nagysága, újra visszaesett az 1995-ös szintre, 8,3 milliárd dollárra. Ez azonban a teljes pénzmennyiség 14 százalékát tette csak ki, szemben az 1995-ös 17 százalékos részesedéssel. A korábbiakban már említettük, hogy ebben az évben az összes hazautalás nagysága, a pénzügyi válsággal összefüggésben, kissé csökkent. Egy évvel később visszaesést észlelhetünk Európa és Közép-Ázsia, valamint az Arab-világ esetében. Ez ugyan sokkal kisebb mértékű, de mutatja a válság továbbgyűrűzését. 1999-re már ismét növekedést tapasztalunk Kelet-Ázsiában, ám ez 2002-re mind részesedésében (14-16%), mind nagyságában (10 milliárd dollár) inkább stagnálást jelentett.

Az ázsiai pénzügyi válság következtében Latin-Amerika részesedése válik a legnagyobb a nemzetközi hazautalásokból (e regionális felosztás alapján). Ennek hátterében nemcsak az arányok módosulása áll, hanem a tényleges növekedés is. 1995 és 1997 között ebben a térségben stagnált a hazautalások mértéke. 12,8 milliárd dollárról 13,6 dollárra növekedett mindössze. Ám 1997-től évente mintegy 17 százalékkal növekedett a hazautalások nagysága, így érte el 2002-re a 25 milliárd dollárt. Ez az 1995-ös értékhez képest 95 százalékos növekedés.

Érdeemes megfigyelni, hogy néhány ország 50 százaléknál is magasabb arányban részesedik a régiójába érkező hazautalásokból. Ilyen például India, a világ legnagyobb hazautalás-fogadó állama, ideérkezik a Dél-Ázsiába címzett pénzek 73 százaléka. Az indiai hazautalás mértéke azzal is összefügg, hogy magasán képzett migránsai nagyobb összeget képesek hazautalni. Ugyancsak kiemelkedik Mexikó Latin-Amerikában 34 százalékos és a Fülöp-szigetek Kelet-Ázsiában 43 százalékos részesedéssel a régiójukba küldött összegeket tekintve. A Fekete-Afrikába folyósított átutalások is egy helyre koncentrálnak, Nigéria területére (65 százalékos részesedés), ez azonban világviszonylatban már sokkal kisebb arányt jelent. Továbbá feltűnő, hogy mindössze 16 ország osztozik a hazautalások globális értékének háromnegyedén.

A teljes hazautalt összegek tekintetében India kiemelkedik a célországok közül, 11,5 milliárd dolláros fogadott összege majd kétszerese a második Mexikóénak (6,5 milliárd dollár), ennek megfelelően kimagasló részesedéssel bír a világ összes hazautalásaiból (15%). Ezen országokon kívül három Európai Unió állam is rajta van a listán, méghozzá előkelő helyeken: Spanyolország (5-dik 3,4 milliárd dollárral), Portugália (6-dik 3,1 milliárd dollárral) és Görögország (12-dik 1,6 milliárd dollárral).

2.2. Kelet-Közép-Európa és Kelet-Európa szerepe a hazautalásban

A IMF becslése szerint 2004-ben a Kelet-európai régióba érkező hazautalás 19 milliárd dollár volt. A hazautalás a korábbi migráció mértékével arányos. 1999 és 2003 között a közel 500 milliós európai lakosságból 24 millió nem rendelkezett ún. uniós állampolgársággal, ebből 17 millió fő az unió országain kívüli térségből érkezett az Unióba. A legnagyobb csoport – minden ötödik fő – a jövőben csatlakozó országokból (Albánia, Horvátország, Bosznia és Hercegovina, Szerbia, Macedón Köztársaság és Törökországból) érkezett, összességében 4,6 millió fő. További közel egy millió fő az, akik Oroszországból érkezettek. Tehát azt mondhatjuk, hogy a bővítési folyamat, és a kiterjesztett szabadkereskedelmi-egyezmények következtében nőtt a hazautalásban résztvevők száma.

Kelet-Európában a hazautalás a külföldi tőkebefektetést követően, a második legfontosabb bevételi forrás, és a szegény országok jelentős bevételi forrása. A régió hazautalási jellemzői alapvetően eltérnek az Európai Unió régi tagállamaira jellemzőtől. Az eltérés a következőkben összegezhető.

– Bár a régió jelenleg a globális hazautalásnak csak kisebb hányadát (8%) jelenti, mégis (például a GDP arányában mérve) itt találjuk a világon is kiemelkedő arányokat. A GDP százalékában mérve Moldova 27,3, Bosznia és Hercegovina 22,1, Albánia 14,8, Örményország 9,4 százalékos arányt mutatott 2004-ben.

– A Kelet-közép-európai régió országaiban a lakosság jövedelmkülönbségei nagyobbak, mint az EU 15 tagállamai között jellemzők.

– A migránsok nemcsak hazautalnak, de külföldön is törekednek egy anyagi bázis létrehozására, ami akár előkészítése is lehet egy következő bevándorlásnak (*World Bank* [2007] <http://web.worldbank.org>).

– Sajátosan változik a régióban a hazautalás trendje, egyesekbe gyorsan nő a hazautalt pénz nagysága, például Bosznia-Hercegovina, Szerbia-Montenegro megkétszerezte 2001 és 2004 között a hazautalt pénzek mennyiségét összehasonlítva 1995 és 2000 közötti időszakokkal, míg más országokban (Törökország, Albánia, Szlovénia) felére esett vissza pár év alatt.

Az egyértelmű, hogy a hazautalás nagysága összefüggésben van a kiáramló lakosság számával, de az is látható, hogy egy országban a gazdasági stabilizáció eltérő dinamikájú időszakokat mutat. A területi fejlődés és a regionális egyenlőtlenségek összefüggéséből azt feltételezhetjük, hogy Közép-Európában a hazautalás az 1990-es évek elején erősebben volt jelen, mint ahogy ez most a kelet-európai államokban látható, de adataink csak 1995 óta vannak. A hatások a rurális térségekben fokozott mértékben érvényesülnek. Például Albániában a hazautalás 70 százaléka nem városi térségbe érkezik. Túl a családi felhasználáson például találunk kis közösségi hasznosításra is (vízvezeték-építés, iskola létrehozása, útépités).

Számos bizonytalanság jellemzi a hazautaló potenciális sokaság körülhatárolását. A hazautalók körét képezik a korábban kivándoroltak, a más országban munkát végzők. Itt azt lehet mondani, hogy azok a személyek, akik három hónapon túl munkavállalási célból kint tartózkodnak és azok, akik külföldön tartózkodóknak, de nem munkavállalási, hanem például jövedelemszerző vízummal. A hazautalás gyűjtőfogalom: a munkáltató és a munkavállaló keresetének egy részét, valamint egyéni megakarításait foglalja össze.

Ha összefüggést keresünk a kiáramló populáció és a hazautalás mértéke között, akkor a migrációs változó több bizonytalanságot hordoz. A 2. táblázat továbbvezeté-

ses statisztika alapján készült, ami lakcímhivatali-regisztereken alapszik és a jelölt időszak migrációs egyenlegeit közli. Azon országok esetében, ahol a ki és befelé irányuló mozgás számottevő, ott az egyenleg kisebb megbízhatósággal vehető figyelembe. Ezzel arra szeretnék utalni, hogy korlátozott a lehetőséget arra, hogy a kiáramló tömeg és a hazautalás mértéke között szoros összefüggést mutassunk ki.

2. táblázat

A migráció alakulása az 1989 és 2004 közötti népességszám változásában

Ország	Migrációs egyenleg (fő)	Migrációs egyenleg aránya (százalék)
Orosz Federáció	5 769	3,9
Ukrajna	-782	-1,5
Fehér-Oroszország	29	0,3
Moldva	-238	-5,5
Lettország	-199	-7,4
Litvánia	-235	-6,4
Észtország	-153	-9,8
Örményország	-635	-18,4
Azerbajdzsán	-232	-3,3
Grúzia	-1 099	-20,4
Kazahsztán	-3 406	-20,7
Kirgízia	-390	-9,2
Tádzsikisztán	-771	-15,1
Türkmeni	371	10,6
Üzbegisztán	-1 300	-6,5
Lengyelország	-667	-1,8
Cseh Köztársaság	19	0,2
Szlovákia	-53	1,0
Magyarország	26	0,2
<i>Albánia</i>	-780	-23,9
Bulgária	-688	-7,7
Románia	-1 245	-5,4
Szlovénia	-5	-0,2
Horvátország	-18	-0,4
Macedónia	-76	-4,0
Bosznia és Hercegovina
Szerbia és Montenegró	-182	-1,7

Megjegyzés. A két pont azt jelenti, hogy az adatok nem alkalmasak felhasználásra.

Forrás: UNICEF és TransMONEE database and national statistical office.

3. táblázat

Hazautalás alakulása a fizetési mérlegben
(milliárd dollár)

Ország	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.
	évben									
	Magas (20 százalék feletti) migráció									
Bosznia- Hercegovina	–	–	–	2 048	1 888	1 595	1 521	1 526	1 745	1 824
Albánia	427	551	300	504	407	598	699	734	889	–
Szlovénia	272	279	241	228	226	205	200	214	255	267
Törökország	3 327	3 542	4 197	5 356	4 529	4 560	2 786	1 936	729	804
Örményország	65	84	136	92	95	87	94	131	168	340
Kazahsztán	116	89	60	72	64	122	171	205	148	167
Fehér-Oroszország	29	351	295	315	193	139	149	140	222	244
Grúzia	–	–	284	373	361	274	181	230	239	303
Moldva	1	87	114	124	112	179	243	323	486	–
	Közepes (5 és 20 százalék közötti) migráció									
Észtország	1	2	2	3	2	3	9	17	40	133
Ukrajna	–	6	12	12	18	33	140	207	330	411
Macedónia	–	68	78	63	77	81	73	106	171	–
Horvátország	544	668	617	625	557	641	747	885	1 085	1 222
Lettország	–	41	46	49	49	72	113	138	173	229
Kirgizköztársaság	1	2	3	2	9	9	11	37	78	–
Azerbajdzsán	3	–	–	–	54	57	104	182	171	–
	Alacsony (5 százalék alatti) migráció									
Bulgária	–	42	51	51	43	58	71	72	67	103
Litvánia	1	3	3	3	3	50	79	109	115	308
Orosz Föderáció	2 503	2 771	2 268	1 925	1 292	1 275	1 403	1 359	1 453	2 668
Magyarország	152	169	213	220	213	281	296	279	295	307
Türkmenisztán	–	4	–	–	–	–	–	–	–	–
Lengyelország	724	774	848	1 070	825	1 726	1 995	1 989	2 655	2 709
Szerbia és Monte- negró	–	–	–	–	–	–	–	–	1 397	–
Románia	9	18	16	49	96	96	116	143	124	–
Csehország	191	112	85	350	318	297	257	335	500	–
Szlovákia	26	21	29	24	20	18	–	24	425	–

Forrás: IMF [2007] 124. old.

A 3. táblázat adatai mégis megerősítik azt, hogy nagyobb hazautalás a magas migrációval rendelkező országokban valószínűsíthető. Azt láthatjuk, hogy vannak, ún. magas kiáramlással rendelkező országok, amelyek az elmúlt tizenöt év alatt lakosságuk több mint egy ötödét veszítették el a nemzetközi migrációval. Egy másik jellemző csoportba sorolhatók azok az országok, amelyek 5-20 százalék között voltak és közepes kiáramlással jellemezhetők. Harmadik csoportba azok sorolhatók, amelyek korábban küldő ország voltak, de most kisebb vagy nagyobb mértékben, befogadókká váltak. Az arányok természetesen a lakossághoz viszonyítva abszolút értékben igen eltérnek, ami nem közömbös a hazautalások tekintetében. A migrációs kibocsátás szempontjából csoportosítva a régió országait a hazautalás az 1995 és 2004 közötti időszakra az alábbiakat mutatja.

Látható a 3. és a 4. táblázat adataiból, hogy dinamikus növekedés a jellemző, és a nemzetgazdaság meghatározó része a hazautalt pénz. A növekedés összefüggésben van a migrációs aránnyal, az ott élő lakosság számával és közvetetten a külföldön végzett munkából származó jövedelem nagyságával.

4. táblázat

*A hazautalás összegének viszonyítása a fogadó ország gazdasági adataihoz, 2004
(százalék)*

Ország	Nettó hazautalás/GDP	Bruttó hazautalás/áru és szolgáltatás import	Bruttó hazautalás/FDI*
Potenciális csatlakozók			
Horvátország	5,11	10,50	168,17
Macedónia	14,35	25,04	517,70
Törökország	0,27	0,80	28,34
Albánia	15,58	38,67	368,26
Bosznia-Hercegovina	23,96	31,67	366,35
Európai FÁK			
Örményország	14,06	41,72	288,59
Fehér-Oroszország	1,81	3,32	333,35
Grúzia	8,63	18,99	94,76
Moldova	28,12	38,98	537,43
Oroszország	-0,46	3,14	26,63
Ukrajna	3,62	6,71	142,10

* FDI: közvetlen külföldi tőkebefektetés – Foreign Direct Investment.

Forrás: IMF [2007] 63. old.

Ha a Kelet-európai régiót, beleértve a volt szovjet köztársaságokat is vizsgáljuk, akkor a hazautalásban a következő megoszlást találjuk. (Lásd az 5. táblázatot.) A hazautalt pénzek kétharmada az EU 15-ből érkezik. Ennek fogadói jellemzően az új

tagállamok és a Balkán. Az új tagállamok közötti utalás nem éri el az 5 százalékot. Tehát összegezhetjük, hogy a közepes jövedelemmel rendelkező új független államokban jelentős nemzetgazdasági bevételt jelez a migránsok által hazautalt pénz.

A Világbank becslése szerint Kelet-Közép-Európába 2003-ban közel 7 milliárd dollár hazautalás érkezett. Ennek közel a fele az újonnan csatlakozó országokba az EU 15 tagállamából. Minden ötödik dollár a Balkánra került, és minden hetedik dollár Oroszországból és a természeti erőforrásokban gazdag volt szovjet tagállamokból kerül szegény tagállamokban élőkhez. Az európai gazdasági tér és a földrajzilag közeli és intézményileg fejlett tagállamok között zajlott a pénzmozgás döntő részben. Az 5. táblázatban a jellemző küldő, fogadó kapcsolatokat vastagított szám jelöli.

5. táblázat

A hazautalás régiók szerinti megoszlása 2003-ban
(millió dollár)

Fogadók	Küldők						Összesen
	EU-15	Újonnan csatlakozó országok*	Balkán	Oroszország és a gazdag, volt szovjet tagállamok	Moldva és Ukrajna	Szegény, volt szovjet tagállamok	
Újonnan csatlakozó országok*	2 813	244	1	46	18	36	<i>3 158</i>
Balkán	1 322	168	0,1	2	0,3	2	<i>1 494,4</i>
Oroszország és a gazdag, volt szovjet tagállamok	357	85	1	183	200	61	<i>887</i>
Moldva és Ukrajna	223	23	0,2	165	29	3	<i>443,2</i>
Szegény, volt szovjet tagállamok	428	35	0,4	340	8	54	<i>865,4</i>
<i>Összesen</i>	<i>5 143</i>	<i>555</i>	<i>2,7</i>	<i>736</i>	<i>255,3</i>	<i>156</i>	<i>6 848</i>

* 2003-ban ezen országok kategóriája a Visegrádi országokat és Szlovéniát jelentette.

Forrás: World Bank [2007] <http://web.worldbank.org>.

3. A hazautalás hatásai

A hazautalás *globális hatása*, hogy enyhíteni tud a világ egyenlőtlenségein.¹¹ A hazautalásban részesülő családok életminőségüket képesek ily módon javítani, ezzel viszont környezetükben az egyenlőtlenségeket növelik. Fokozottan jellemző ez azo-

¹¹ A IMF becslése szerint 10 százalékos hazautalás növekedés 2 százalékkal képes csökkenteni az 1 dollár /nap alatt élők arányát a világban.

kon a helyeken, ahol a barátok, rokonok által hozott pénznek nagy szerepe van. Különösen azokban az országok emelhetők ki, ahová a vendégmunkások rendszeresen járnak haza és nemcsak pénzt, de árut is hoznak.

A hazautalt pénz *multiplikátor hatása* alatt azt értjük, hogy a hazautalás javítja az adott ország pénzügyi egyensúlyát azzal, hogy felfelé viszi az átváltási értéket, mérsékli az export versenyképességét azzal, hogy a helyi valuta értéke nő, hozzájárul az áru, a szolgáltatás szabad áramlásához. „A valutaváltási arány egyik meghatározó eleme a hazautalt összeg, ami hatással van a makrogazdasági politikára és a kis nyitott gazdaságok (Albánia, Macedónia, Moldova) döntésére” (Lucas [2005]).

A hazautalt pénz *regionális hatása*, hogy a kedvezményezetteket megtakarításra és befektetésre ösztönözi. A fejlődő országok többségében a lakosság megélhetését nem, vagy csak igen alacsony szinten képes biztosítani a helyi gazdaság. A munkavállalók egy része a fejlett világ országaiban vállal munkát, és keresetének egy részét hazautalja. Ezzel egyrészt segíti otthon maradt családját, másrészt megnövekedett fogyasztást jelent országa számára. A hazautalással kapcsolatos irodalom szerint jellemzően egy utalt dollár négy helyi dollár értékű beruházás elindítását teszi lehetővé. Növeli a helyi fogyasztást, mivel rendszeresen érkező pénzről van szó, nemcsak gazdasági, de morális, értékrendi hatási is kedvezők. Mérsékli a foglalkoztatás iránti igényt. Mások szemében, akik ebben nem részesülnek, kiváltságot jelent. Egyeseket ez a kedvezményezett helyzet, elvándorlásra készítet. A hazautalt pénzek csak kisebb hányada jut helyi fejlesztésre. Amennyiben elegendő pénzmennyiség jut a beruházásra, akkor az hozzájárulást jelent a nemzetgazdasági-növekedéshez.

A hazautalás hatása az otthoni háztartásokra érdekes abból a szempontból, hogy megismerjük, és ebből következtetni tudjunk arra, mennyiben segítik a napi életet. Az állam vajon milyen szerepet vállal ezekben a hazautalásokban? Korábban több kelet-európai országban az állam a hazautalt pénzeket „csatornáztta” azzal, hogy ún. dolláros boltokat üzemeltetett. A valutát konvertálta, ezzel biztonsági szempontból is megfigyelte a hiánygazdálkodásban keresett, vagy luxusnak számító árucikkek vásárolási lehetőségeit, kialakította a szocialista régióban ismert átviteli technikákat. Speciális „bon” ellenében lehetett vásárolni például elektronikai termékeket és luxuscikket (kávé, tea, kakaó). Magyarországon IKKA-, a szomszédos országokban TUZEX-, Kubában és Észtországban is hasonló boltok működtek.

León-Ledesma és *Piracha* [2001] bizonyította tizenegy kelet-európai átmeneti gazdaságú országra elvégzett vizsgálatával, hogy a hazaküldött pénz a foglalkoztatásra és a termelési hatékonyságra pozitív hatást gyakorolt. A kutatók ugyanakkor azt a negatív hatást is említik, hogy a hazautalt pénz egyes esetekben a munkamorált is csökkenti. Azok a családok, akik ebben nem részesülnek a hazaküldött pénz lehetőségét, migrációra történő biztatásként élük meg. Egyharmadát a pénzeknek éllemezésre és ruházkodásra használják fel. Ezt követi körülbelül 15 százalékkal az oktatás, és az otthoni karbantartásra történő kiadás. Ennél valamivel kevesebb arányt jelöltek

meg a kérdezés során a megtakarításokról és az ingó- és ingatlanvásárlásról; gyógykezelés, üzleti beruházás, családi események finanszírozása, majd az autó és földvásárlás követik ezeket.

*

Végezetül felteszem azt a kérdést, hogy vajon a külföldön letelepedettek, dogozók végzettségükhöz képest milyen munkát vállalnak? Ez a kérdés más megvilágításba kerül akkor, ha ezek az emberek hazájukban megszerzett iskolai végzettséggel más országok gazdaságát segítik. Nem mindegy az, hogy ezt a hazautalt összeget milyen munka árán tudják hazaküldeni. A feltörekvő gazdaságok egyik megoldandó feladata, hogy miként szerezhetnék vissza ezeket az embereket (*Traistaru–Nijkamp–Resmini* [2004]), valamint hogyan válna lehetővé a humán tőke kompenzációja a küldők és a befogadók között. Egyes országok nemcsak nélkülözik emberi erőforrásaikat, hanem jó részük végzettségüknek nem megfelelő tevékenységgel keresik meg ezt a pénzt, ami az erőforrások további egyéni és országos szintű pazarlását jelenti. Azok az országok, amelyek a hazautalásban élenjárók, az egyetemi főiskolai végzettségű migránsaik jellemzően 35 százalékban, Magyarország esetében körülbelül 24 százalékban, alacsony képzettséget igénylő feladatok elvégzésével jutnak a hazautalási összegekhez (Swiss 2000 census), (http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/257896-1167856389505/Migration_FullReport.pdf).

A küldők és a befogadók közötti párbeszéd hiánya, nemcsak a küldők veszteségét növeli, de számottevő humántöbbletet, hasznot jelent a célországok számára. Szükséges lenne a nemzeti migrációs stratégia céljainak kialakítása során nemcsak a pénz hazautalásával foglalkozni, de még jobb lenne itthon számukra megfelelő munkát biztosítani. Az áttekintés során közvetetten arra az aktuális kérdésre is választ kaphatunk, hogy például Magyarországra mely országból érkezhetnek azok a migránsok, akik munkájukért többet szeretnének kapni. A hazautalásban kiemelten említett országokban, a jelenlegi nyugat-európai jövedelemszint egytizede kereshető!

A IMF törekvéseiben azt összegzi, hogy a gazdaságoknak a jövőben a hazautalással mint gazdaságfejlesztési eszközzel célszerű számolni. Az előrettekintés érdekében lehetővé kell tenni az átláthatóságot, a fogyasztói védelmet, a megbízhatóbb adatszolgáltatást, és az idevonatkozó banki szolgáltatások javasolt rendszerét fejleszteni.

Irodalom

- ADAMS, R. H. – PAGE, J. [2003]: *International migration, remittances in developing countries*. WP 3179. World Bank. Washington DC. www.wds.worldbank.org
- BILSBORROW ET AL. [1997]: Measurement of remittances. In: *International Migration Statistics: Guidelines for Improving Data Collection Systems*. International Labour Office. Geneva.

- BRETSCHGER, L. [2005]: *Taxes, mobile capita, and economic dynamics in a globalising world*. Economics Working Paper Series 05/43. ETH. <http://ssrn.com/abstract=887320>
- IMF [2005]. *Balance of payment*. <http://www.imf.org/external/country/index.htm>
- IMF [2007]. *Migration and remittances*. http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/257896-1167856389505/Migration_FullReport.pdf
- KOLOZSVÁRI N. [2003]: *A pénzmosás kapcsolata külkereskedelemmel, különös tekintettel a re-export típusú ügyletekre*. http://elib.kkf.hu/edip/D_9078.pdf
- LEÓN-LEDESMA, M. – PIRACHA, M. [2001]: *International migration and the role of remittances in Eastern Europe*. Studies in Economics 0113. Department of Economics, University of Kent. Kent.
- LUCAS, W. [2001]: *Statistics in focus, EUROSTAT*. <http://forum.europa.eu.int>
- MASSEY, F. [1998]: Consequences of migration and remittances for mexican transnational communities. *Economic Geography*. 74. évf. 1. sz. 26–44. old.
- NIEDRICH, R. W. – SHARMA, S. – WEDELL, D. H. [2001]: Reference price and price perceptions: A comparison of alternative models. *Journal of Consumer Research*. 28. évf. 12. sz. 339–354. old.
- OECD [2002]. *Mobility of highly skilled*. Paris.
- OECD [2003]. *Trends in international migration*. Paris.
- OECD [2005]. *Migration, development and remittances, 2005*. Paris.
- OECD [2006]. *International migration outlook*. Paris.
- RÉDEI M. [2005]: A nemzetközi migráció folyamatának irányítása. *Statistikai Szemle*. 83. évf. 7. sz. 662–680. old.
- RÉDEI M. [2007]: *Mozgásban a világ – A nemzetközi migráció földrajza*. Eötvös Kiadó. Budapest.
- SAPHIER, R. [2007]: Pihent agyak. *Népszabadság*. április 10. www.nol.hu
- SCHIOPIU, I. – SIEGFRIED, N. ECB [2007]. Determinants of workers' remittances: evidence from the European neighbouring region. <http://www.ecb.int/pub/pdf/mobu/mb200701en.pdf>
- LEVITT, S. D. – KUZIEMKO, I. [2001]: *An empirical analysis of imprisoning drug offenders*. National Bureau of Economic Research. Working paper: 8489. <http://ideas.repec.org/a/eee/pubeco/v88y2004i9-10p2043-2066.html>
- TRAISTARU, J. – NIJKAMP, P. – RESMINI, L. [2004/2003]: *The emerging economic geography in EU accession countries*. Coenwall. *TransMONEE 2007 Database*. UNICEF IRC. <http://www.unicef-icdc.org/resources/transmonee.html>

Summary

By Eastern Europe joining to the global migration remittances in this region became an actual topic. Remittances are one of the positive impacts for the sending country, which is able to develop a dialogue between sending and host countries. For most countries in this region, remittances are the second most important source of external financing after foreign assistance and foreign investments.

The situation is substantially different in the new European Union member countries. Income levels are higher cross-country income differentials are lower, and there is less need for workers living abroad to support their families' consumption.

By this overview we can put several scenarios to the actual Hungarian immigration strategy topic, to find out from where the new migrants can be expected. The strong income slope from West to East, is able to take some Central Eastern European countries to a new immigration position. These strategically expectation is different from the early 90thies, when Western Europe was in miss understanding of the cheap labour exodus. And it is a good pattern of potential migrants' for step-by-step familiarisation to new living conditions.

Remittances have a new impact in the local economy. The families who are involved in this process invest to raise the level of their life standards. The impacts are especially strong in the rural area. The transferred money often serves as a key of foreign exchange for the countries in the region.